WODA ŻYWICZNA

PRZEZ

Sławnego Biskupa Angielskiego

BERKLEY

SWIATU OGŁOSZONA,

TAK

NA WSZYSTKIE PRAWIE CHOROBY LUDZKIE,

JAKO-TEŻ

i Bydląt częstą zarazą morową ginących, w dziwnych swych Skutkach

DOSWIADCZONA.

Z Angielskiego Języka

Dla Pożytku Obywatelow, a naybarziey na wsi mieszkających, krótko i dokładnie

OPISANA.

W GRODNIE

W Drukarni J. Królewskiey Mci

Roku 1781.

ZDANIE
o
TYM LEKARSTWIE,
Y
o Wynalazcy jego Biſkupie Angliku BERKLEY w Fizyce dziwnie biegłym.

Naypożytecznieyſzey *tey Recepty* z wody żywiczney *niech nikt nie gani, pòki nie doświadczy. Alubo niektòrzy być mogą przeciwni zwłaſzcza Prewencyami napawani Lekarze, jednak wdzięczność nieśmiertelney pamięci godna, zawſze ma być oświadczana ſławnemu Wynalazcy tego Lekarſtwa Jmści Xdzu Biſkupowi* Berkley.— *To Remedium beśpiecznie nazwać ſię może* powſzechne *dla ludzi i bydła, nie tylko przeto; że cnoty jego zciągają ſię do wſzelkich ludzkich chorob i*

niemocy, ale-też i z tey racyi, iż materya, z którey się czynić może, po całym znayduje się świecie, á do tego każdy człowiek może go sam sobie preparować, i to za tanie pieniądze, albo prawie za nic.— Prawda że z tey samey ostatniey konsyderacyi to Remedium traci podobno kredyt u takich ludzi, którzy rzeczy nie estymują, ani im żadney nie przypisują cnoty i skutku, tylko do proporcyi rzadkości i kosztow, ale że liczba takich ludzi, nie jest przewyższająca, á do tego ponieważ każdy Człowiek, á dopierož Chrześcianin za naypierwszy, i naypryncypalnieyszy cel i koniec akcyi swoich poczytać sobie powinien bliźnim swoim być pożytecznym.— Jmć X. Berkley nie sądził za rzecz słuszną, żeby tak mała i miałka objekcya go odstraszyć od publikowania tak skutecznego, jako prostego Lekarstwa, którego skutki naywiększego podziwienia godne, do tych czas naszemu były tajemne Hemisferium.— Godny Autor, który nam zaleca używanie tego cudotwornego Lekarstwa, i który go z zapadłych Amerykańskich Antypodow do naszey przeniosł Europy, jest człowiek rzadkiey godności, i nieskomparowaney nauki, który z nieporównanym dla dobra plemienia ludzkiego pomnożenia staraniem, łączy wielki dowcip i naukę, które tę o dobro pospolite żarliwość czynią pożyteczną.— Zawołany Fizyk; á co większa ledwo równego

mają-

mający Filozof; (dwojakie te talenta ledwie gdzie są razem złączone i ziednoczone) ſkonwinkowany wprzód w ſobie ſamym, o rzetelności i ſkutku tego Lekarſtwa, przez poſetnioną pomyślnych experyencyi probę, w głębokiey nauce natury, doſzedł ſposobu, którymby experyencye własne mógł ſtosować, i pociągnąć do Aforyzmow, które je zupełnie explikują i tłumaczą, i takim procederem potrafił te experyencye coraz inaczey waryować, i w inſzych okolicznościach probować, naśladując nader rozſądnie chorob wſzelkich Analogią.— Experyencya jeſt naylepſzym Lekarzem, to prawda, ale nie każdemu ſię doſtało, tak pomyślnego, jakim jeſt Jmć X. Berkley, radzić ſię i konſultować Profeſsora, zwłaſzcza gdy tak ſię roſtropnie i mądrze w tey mierze ſprawił, ten uczony Biſkup, że mu, i te i naſtępujące potomne wieki, wſzelką winne wdzięczność, którą nie tylko teraz, ale i na potym wyznawać będą, z rekognicyi i w rekompenſę za jego hoyne ſtarania, uczone trudy i prace.

Jakoż czytając jego Kſięgę, nie można upatrywać bez podziwienia, jego głębokiey Teoryą, która fundując ſię nieuſtannie na experyencyi, tak należycie explikuje racye, i konſekwencye.— Æconomia animalis, Analyſis Chimiczna, ziół i drzew organizacya,

natu-

natura ich ſokow, przymioty ſolne, oleyne, balſamiczne, &c: &c: Principia inconteſtabilia, *i obſerwacye odmienności nie podlegające w Nauce Lekarſkiey, wſzystko to pokazuje na oko, że zbawienne ſkutki, które ſprawuje* Woda żywiczna, *w tylu Pacyentach i w chorobach rożnego rodzaju są ſprawione przez przymioty ſolne i oleyne, które ſię w żywicy znaydują. — Lubo* Remedia *zwykły bywać dla chorych tylko: przecież miłoſierny i uczony ten Prałat, rekommenduje używanie* Wody żywiczney *tym nawet, którzy żadney w ſobie nie czują choroby znaczney i doświadczoney, albowiem ta woda zbawienna oprocz tego, że ma moc uleczenia wſzelkie choroby, jeſzcze do tego dziwnie pomaga do konſerwacyi zdrowia. — Jeſt to doświadczone* præſervativum *na infekcye, zarazy, i powietrze: że tak rzekę, i ſtarości nie uleczoney pomaga, przeto: że krew ożywia, i wigor mu przywraca. — Co ów Filozof dawny, po dachach i gankach wołał wſzystkim głoſem do ſwoich Ziomkow:* Pamiętaycie, abyście dobrą Dzieciom dawali edukacyą, *to ja chciałbym (mowi W. Xiądz* Berkley) *z wysokiey jakiey gory, głoſem tubalnym i piorunowym wołać do wſzystkich ludzi żyiących, á mianowicie do chorych i Pacyentow całego świata okręgu:* Pijcie, co żywo, pijcie wodę żywiczną.

Ja-

Nie tylko Jmść Xiądz Berkley *wychwala to dziwne* ſpecificum *na własney fundując ſię experyencyi*, Anglia *cała*, Hibernia, Szkocya, Hollandya, *i całe* Niderlandy, *w których krajach* woda żywiczna *ſtała ſię modnym i nawet między Damami Likworem, zgadzają ſię z nim w tych nie exagierowanych pochwałach, i jeżeli ta moda potrwa, jako ſię dużo zabiera, to z czaſem w wielki pożytek pòydzie.* — Kawy *zbyteczne używanie, i tego z piekła rodem Likworu, który nazywają:* Jałowiczną wodą. (Co Autor Hollender mòwi o tey Wodce, to ja Polak beśpiecznie applikować mogę do każdey zbytecznie używaney gorzałki.) *Te bowiem dwojakie* Corroſiva Kawa i Wodka, *dziwnie alterują zdrowie ludzkie, jako codzienna uczy experyencya.* — *Naoſtatek uczony Autor Księgę ſwoją na tey kończy obſerwacyi, którà godna jeſt wielkiey uwagi*, (zwłaſzcza u Polakow, ktòrzy dla ſąſiedztwa z Turkami w uſtawicznym morowego powietrza znaydują ſię nie beśpieczeńſtwie.—) *Natura prawi i Analogia rzeczy, złączona z nadprzyrodzonemi* Wody żywiczney *ſkutkami, we wſzystkich wſzelkiego rodzaju ſebrach, czyni mię pewnym, że nawet muſi być ſkuteczna na złe morowe powietrze, i jako* Remedium *uleczające.* — *W tey ſuppozycyi, czyżby tru-*

dno

dno było uczynić probę na bydlętach i inwentarzach, które tyſiącami w całey prawie Europie tymi czaſy od wielu lat niſzczeją i zdychają? — Nie wypowiedziana z tąd ludzi ubogich ruina i dezolacya. — Gdyby proba udać ſię mogła, jako jeſt łatwiey dóyść experyencyi, tedy godzienby był ten uczony i miłoſierny Prałat, żeby mu niby drugiemu Józefowi *Egyptu Salwatorowi, złote wyſtawiono ſtatui, w tych wſzelkich Krajach, gdzie kara Boſka tak ſurowo panuje, i ludzi ubogich do oſtatniey przyprowadza mizeryi.* Pòty Autor Hollenderſki. —

INFORMACYA

O Cnotach wielkich, i znakomitych ſkutkach Wody żywiczney, *w Ameryce zwykle zażywaney,* (Eau de Goudron *po Francuzku rzeczoney*) *wzięta i zkompendyowana z Kſiążki obſzernieyſzey Angielſkiey* Jerzego Berkley *Biſkupa Cloyneńſkiego*, w Dublinie w Irlandyi, *pod Tytułem* Siris *wydaney.*

Spoſob robienia wody żywiczney w Ameryce.

NA niektórych mieyscach w *Ameryce* robią *wodę żywiczną* tym spoſobem: puł garca wody zimney wleją na takowąż porcyą żywicy, i potym mieſzają w Naczyniu, która ſię potym ma dobrze uſtać, aż

pòki

póki żywica nie ſpadnie na dół naczynia. Za każdym zaś nadlaniem ſzklenicą tey wody uklaryfikowaney, trzeba dolać flaſzki nową, świeżą i zimną wodą w teyże ſamey, co ubyło, porcyi, za każdą razą potrząſaiąc flaſzą i mieſzaiąc jedno z drugim, a potym czekaiąc cokolwiek, póki ſię nie uſtoi. I tym ſpoſobem trzeba powtarzać za każdą ſzklanką, która ſię pić będzie, póty, póki woda należycie przeniknioną nie będzie żywicą; co ſię po zapachu i po ſmaku doſtatecznie poznać może. Ale że ten ſpoſob robienia, ſprawuje tę kompozycyą, w mocy, rożnemi ſtopniami odmienną; mnie ſię barziey podoba ten drugi, niżey opiſany ſpoſob:

Drugi ſpoſob preparowania teyże wody żywiczney.

Wley cztery pułgarce zimney wody, na jedno pułgarca żywicy, potym mieſzay iedno z drugim łyżką drewnianą, albo kijem płaſkim przez 5. lub 6. minut, zatym w naczyniu dobrze, należycie zakrytym, i opatrzonym, niech ſię przez 48. godzin uſtawa, żeby żywica miała czas na ſpodzie naczynia oſieść. Potym nieruſzając bynaymniey naczynia, a pianę i ſzumowiny zebrawſzy, odlać cokolwiek ieſt klarowney wody w butelki do

za-

zażywania destynowane, i dobrze czopkami zatykające się; żywica w naczyniu pozostała, już odtąd traci moc wszelką swoję, co do tego trunku lekarskiego, ale do inszych zwykłych potrzeb może się ieszcze przydać.

Prezerwatywa przeciw Ospie.

Tę proporcyą czynię teraz mocnieyszą, niżelim przepisał w pierwszey edycyi, gdyż przez ustawiczną experyencyą doszedłem, że mieszając ią przez 5. lub 6. minut (byle należycie piana i szumowiny były zbierane i woda była klaryfikowana) lepiey służy i pomaga; ponieważ w naszych Koloniach *Angielskiey Ameryki* będących, zażywaią tey zimney Infuzyi, za prezerwatywę, lub lekarstwo preparujące w ospie. Chciałemi ja probować tego lekarstwa Cudzoziemskiego nad Ziomkami memi, kiedy *w Anglii* gwałtownie szerzyła się Ospa: Jakoż zupełney mojey nadziei korrespondował sukces. Nie było bowiem, ani jedney osoby z tych, co zażywały tey mojey recepty, którayby z niey nie wyszła pomyślnie.

Doświadczona iest ta prezerwatywa.

To osobliwsza: w iedney Familii było 7. dzieci ospą zarażonych, sześcioro szczęśliwie przebyło chorobę, siódme ostatnie

ſtatnie życia poſtradało, przeto że tego trunku zatrzymać niemogło. Siła bardzo oſob od tey zarazy prezerwowało ſię używaniem tego likworu, ſiła zaś ſzczęśliwie oſpę przebyło, nawet takich ſiła, którzy chcąc koniecznie nabyć, i dyſkretnie przebyć oſpę, muſieli przerwać używanie tey infuzyi. Obſerwowałem ciekawie, że ją każdy używać może bez naymnieyſzego niebeśpieczeńſtwa, i jak długo kto chce, a to nie tylko przed chorobą, ale nawet w ſamey każdey chorobie.

Spoſob używania wody żywiczney.

Spoſob używania ieſt taki: Trzeba naczczo wypić iednę kwartę rano, a drugą wieczorem, można iednak miarę odmieniać, maiąc wzgląd na ſtan i na lata Pacyenta, byle ją zawſze naczczo używać, naylepiey dwóma godzinami przed objadem, tudzież we dwie godziny po wieczerzy. Atoli *qualitas i quantitas, przymiot i miara* może być waryowana według żołądka, więcey, lub mniey mocnego.

Poznaki dobrze preparowaney wody żywiczney.

Mniey wod, lub gdy ieſt bardziey mieſzana, ſprawuje likwor mocnieyſzy: przeciwnie zaś będzie ſłabſzy, kiedy naleje więcey wody i mniey ią zamieſza. Kolor tego

likwo-

likworu nie ma być klarownieyszy od białego wina Francuzkiego. Gdy kto ten likwor piie, a nie poczuie w nim niejakiego dymu żywicznego, łatwo osądzić może, że albo zła była żywica, albo już zażywana, albo że preparacya nie należyta była, lub woda nie dobrze konserwowana.

Jaka miara być ma i moc tego likworu.

Experyencya sama każdego dostatecznie nauczy w jakiey mocy może znieść każdego żołądek: jako i czas do używania nayspośobnieyszy. Niewidzę jednak żeby w używaniu takiey wody, sam zbytek miał się komu stać niebeśpieczny.

Do kuracyi wrzodow pomocna.

Koniekturując *że remedium* tak skuteczne w ośpie, mogłoby być pomocne do naprawienia krwi zalterowaney, zacząłem jey zażywać do kuracyi wrzodow, i we wszelkich innych affekcyach ciała zewnętrznych: a wszystkie szczęśliwie i pomyślnie zupełniem uzdrowił.

W affekcyach z korrupcyi krwi pochodzących.

Zachęcony tym sukcessem, odważyłem się doradzić tegoż Lekarstwa we wszelakich chorobach z nayciężśzey krwi korrupcyi pochodzących, i uznałem, że iest

nie

nierównie ſkutecznieyſze, niż te, które zwykły być używane wſzelkie inne Lekarſtwa.

W Exulceracyi wnętrzności, w kaſzlu, pleurach &c.

Probowałem daley w wielu innych chorobach, jako to w exulceracyi wnętrzności, z wielkiemi bolami zmieſzaney, w kaſzlu suchym, złączonym z wrzodem w plucach, czego były dowodem expektoracye z ropą zmieſzane, w Pleurach, czyli zapaleniu błonki, w Peripneumoniach, &c. i doznałem, że lekarſtwo moje nad to, com ſię mógł ſpodziewać, było dziwnie ſkuteczne.

Na Febrę.

Dałem preſkrypcyą pewney oſobie, od kilku lat febrą różową infeſtowaney, ażeby tey wody zażywała, kiedy jakiey affekcyi w ſobie czuć będzie ſymptomata, jakoż tym ſpoſobem pozbyła ſię, tey to cierni pełney affekcyi rożowey.

Na indygeſtye wſzelkie.

Nigdym w życiu nic takiego nie uznał, coby było żołądkowi ludzkiemu przyzwoitſzego, nad tę wodę, leczy wſzyſtkie indygeſtye i nieſtrawności, i przywraca apetyt.

Na

Na ciężkość oddychania.

Na dychawicę lub ciężkość oddychania (Astmę) jest niewypowiedzianie skutecznym lekarstwem, komunikuje miłą ciepłość, i prętką cyrkulacyą wszystkim ciała ludzkiego likworom, bez zbytecznego zapalenia, i tym samym jest skuteczna nietylko, że jest rzecz pektoralna i balsamiczna, aleteż, że jest mocna na zwątlenie obstrukcyi w chorobach cachektycznych i histerycznych.

Na kamień.

Aże jest oraz diuretyczna i umacniająca, przeto staje się dziwnie pożytecznym lekarstwem na kamień.

Na puchlinę.

Sadzę ją być niemniey skuteczną w puchlinie, przynaymniey to upewnić mogę: żem znał osobę w całym ciele puchlinę mającą, którey pragnienie niezmierne, uśmierzyło się natychmiast, skoro zażywać tey wody poczęła.

Na wszelką Inflammacyą.

Z tego, com wyżey powiedział, pokazuje się jawnie, że używanie tey wody jest pożyteczne we wszelakich chorobach od Inflammacyi zewnętrzney pochodzących. Jest oraz i kordyałem, i *Re-*

fri-

frigerativum i *Febrifugum* (to jeſt) i ożywia i ochładza, i od Febry uwalnia.

Skutki z Recepty wody żywiczney.

Łatwo każdy może oſądzić, że *ſal volatile*, którego infuzya nabywa żywicy, zawiera w ſobie wſzelkie tey recepty cnoty, i ſkutki. *JPan Boyle* zawołany Lekarz *Anglii*, i różni Chimiſtowie od niego póżnieyſi, zgadzają ſię w ſwoim zdaniu, że *ſalia fixa*, ſą poniekąd równe we wſzyſtkich ciałach, ale ſię to mówić nie może: *de ſalibus volatilibus*, które wcale od ſiebie ſię różnią; owoż niemaſz łatwieyſzego ſpoſobu do ſeparacyi ich, jako ten, który ſię ſprawuje przez infuzyą żywicy w zimną wodę, która i ze ſmaku i z zapachu pokazując ſię być nią przenikniona, daje oczewiſty dowod, że przeymuje w ſobie partykułki *volatiles* nayczyſtſze i nayżywſze tego wegetalnego Balſamu.

Mniemanie dawnieyſzych o ſkutkach tego Lekarſtwa.

W przeſzłych czaſiech żywica, od dawnych Fizykow była ſądzona, ſkuteczną przeciw truciznom, wrzodom, ukąſzeniu zarazliwych beſtyi, tudzież pomocna oſobom w ſuchotach będącym, lub gruczoły zaſkórne mającym, tudzież Paralitykom i Aſtmatycznym, (dychawicznym.)

Ale

Ale Przodkowie naſi nieznaleźli jeſzcze byli ſpoſobu, uczynić żywicę lekarſtwem niewinnym, i żołądkowi ludzkiemu przyzwoitym, przez taką w zimną wody infuzyą.

Porównanie tey wody z Tyzanną liści ſoſnowych.

Robią niektòrzy Tyzanny z liściow ſoſnowych, czy jodłowych, które mają antiſkorbutyczną i diuretyczną cnotę; ale co jeſt nayſubtelnieyſzego, w ſoku i treści tych drzew, znayduje ſię w żywicy.

Pomocne Lekarſtwo Ziołom.

Cnota jey nietylko ſię komunikuje do ludzi, ale nawet i do ſamych zioł. *JP. Ewelin* w ſwoim Traktacie *o Drzewach leſnych* z podziwieniem obſerwuje, że poſmarowane żywicą głębu drzewka, czyli ſtopki ziela, prezerwuje zupełnie od Koz i Kozląt jadowitego zębu, lubo inna wſzelka materya *uncruosa*, byłaby im ſzkodliwa.

Zbieranie Zywicy i Terpetyny.

Zywicę i Terpetynę w większey lub mnieyſzey kwocie zbierają ze wſzyſtkich rodzajow drzewa ſoſnowego i jodłowego, ſol eſſencyalna tych drzew, jeſt jednaż tak w poſpolitey żywicy, jako i w terpetynie.

Zywica czemu bywa wzgardzona?

Zywica, ktorą taniość i mnogość zbytnia podała w pospozycyą i lekce ważenie, z tym wszystkim *Balsamem* wyśmienitym być się wydaje, zawierającym w sobie cnoty i skutki wszystkich innych Balsamow, które łatwo komunikuje wodzie, a przez wodę ciału ludzkiemu, a to bez żadney przykrości, lub bolu.

Dystyllacye żywiczne.

Dystyllacye żywiczne z drzew sosnowych i jodłowych, czynią część niepośledznią, i liczą się species, ktòrych używa Nauka Lekarska: a nietylko dotąd, pòki wchodzą w preskrypcye Lekarzow, są zdrowiu ludzkiemu pożyteczne.

Wino z żywicą.

Plinius piszę, że za dawnych Rzymian wina mixturę czyniono z smołą i z żywicą.

Spacyer jaki nayzdrowszy.

Jonston Medyk (w Polszcze mieszkający) *in sua Dendrodraphia* obserwuie, że spacyerowanie w lasach sosnowych jest nayzdrowsze, a to dla partykuł balsamicznych, ktòremi aerya taka jest napełniona.

Pomaga żywiczna woda płucom.

Każdemu wiadomo, że wszelkie żywi-

ce

ce i terpetyny ſą pożyteczne plucom, jako i na kamień i na wſzelkie obſtrukcye.

Bez żadnego niebeśpieczeńſtwa zaſzkodzenia.

Experyencya zaś nas uczy, że te wſzyſtkie przymioty medykalne, znaydują ſię w *Wodzie żywiczney*: a to bez żadnego niebeśpieczeńſtwa, żeby ſię miała czy krew zapalić, czy żołądek poalterować.

Pomaga na ſuchoty.

Nayoſobliwiey jednak ſuchotnicy i dychawiczni z używania jey, wielką i prędką doznają folgę.

Zbieranie Zywicy.

Według zdania *Theophraſta* Zywicę zbierano dawnemi czaſy, odrywaiąc ſkurę z drzew ſoſnowych. Obywatele góry *Ida* (prawi) odrywali korę z pnia jodłowego, na łokieć od Ziemi, ze ſtrony ku ſłońcu exponowaney. Tenże obſerwuje, że z ſoſny większey, może co drugi Rok, z nikczemney co trzy lata, i że nad trzy zbierania, więcey drzewo każde wyſtarczyć nie może. Tenże Autor uważa, że to drzewo nigdy razem nie wydaie i frukt i żywicę; lecz tamten w młodości, te zaś ſamą w ſtarości ſwoiey.

Woda żywiczna jest pektoralna.

Woda żywiczna jest pektoralna i *restaurativa* w ostatnim stopniu, i jeżeli własney experyencyi dufać mogę, zawiera w sobie nayestymowańsze przymioty wszelkich Balsamow, jako: *Peruańskiego, Tolańskiego, Kapiweńskiego*, a nawet i Balsamu *Galaat* rzeczonego, mianowicie w dychawicy, w Pleurze, w obstrukcyach, w exulceracyach wewnętrznych.

Lekarstwo na Kaszel.

Dociekłem także tego: że żywica zmieszana z przaśnym miodem jest doświadczonym lekarstwem na kaszel.

Pomaga na Zołądek.

Zwyczaynie wszelkie Balsamy przeciwne się być zdają żołądkowi, z tym jednak zupełnie sympatyzuie *Woda żywiczna*, ani nic takiego na świecie nie widzę, coby było nad nią do fortyfikowania zdolnieyszego.

Prewencya głupia ludzi niektórych.

Głupstwo bez rozumnych ludzi mierzy cenę rzeczy ichże rzadkością; lubo widziemy, iż Opatrzność Boska nieskończona, tak umiarkowała, iż rzeczy nayłatwieysze, między Balsamami dla swoich przymiotow medykalnych estymowanemi

żywi-

żywica ma mieyſce niepośledníe; jeſt albowiem Balſam wyśmienity, ſam jey zapach pokazuie oczywiście, że ma *qualitates activas*, a oley jey pokazuje, że do utrzymania tych przymiotow jeſt zdolna, za groſz będzie ſiła żywicy, a *Balſam Judeyſki*, choć ſię go naywięcey zrodzi, na ſamym mieyſcu płaci ſię dwa razy tyle, co ſrebra zaważy, a do tego naylepſzy *Balſam Judeyſki* zbiera ſię tylko z ſamego pnia, i to jeſzcze zwykli go przekupnie fałſzować, mieſzając go z żywicą i z olejem terpetynowym, komparując tedy ſkutki wody żywiczney, ktòrych przez moją codzienną doświadczyłem experyencyą ze ſkutkami, które zwyczaynie przypiſują *Judeyſkiemu, czy Galaadſkiemu, czy de la Mecque* rzeczonemu, (gdy temi trzema imionami tenże Balſam mianować zwykliśmy) zupełnie jeſtem w ſobie wyperſwadowany, że ten oſtatni Balſam tak koſztowny, nic w ſobie więcey niema, coby ſię nie znaydowało, zupełnie w wodzie żywiczney

Woda żywiczna ma przymioty ſtomachalne.

Woda żywiczna ma w ſobie przymioty ſtomachalne i kordyalne *Elixiru Proprietates* eſſencyi nazwaney *de Stougton*, i ſiła innych *Tynktur i Extractow*, z tą różnicą

cą, że nierównie beśpieczniey ſprawuje ſkutki.

Ochładzająca jeſt i beśpieczna.

Rzecz jeſt uwagi godna, że naylepſza terpetyna, lub w wielkim zoſtająca kredycie, dla ſwoich przymiotow oczyſzczających, przecież dla ſwojey konnaturalney goracości, ſprawuje inflammacye. Zaś *Spiritus acidus*, który górę bierze w *wodzie żywiczney*, czyni ją ochładzającą i w używaniu beśpieczną. Prawda, że oley powietrzny Terpetyny, jeſt ośuſzający, utwierdzający, i dziwnie *anodinus*, kiedy ją zewnętrznie przykładają na rany i wrzody, niemniey jeſt zbawienny w oczyścieniu duktow uryny i w uleczeniu tamecznych wrzodow, atoli przymiot i własność, która oſłabienia zbyteczne ſprawuje, wzięta wewnętrznie, czaſem ſtaje ſię ſzkodliwa. woda zaś żywiczna nie ſprawuje złych ſkutkow.

Przymioty Reſtauruiące.

Przymioty reſtauruiące, pektoralne, i antyhyſteryczne wszelkich Balsamow kosztownieyszych, znayduią ſię zupełnie w wodzie żywiczney.

Służy zamiaſt Tyzanny.

Nie znam żadney na świecie Tyzanny, ktòrymby ta woda w ròwnym ſukceſſie wyſtarczać nie miała. *Po-*

Pomaga w podagrze, fluxiach &c.

Nawet zawiera w sobie cnoty *Dystylacyi Gayaku*, (które drzewo, naywięcey w sobie zawiera dobrych przymiotow.) Ponieważ zagrzewa, humory słodzi, słowem, jest *diaphoretica* i dziwnie pomaga w podagrze, w puchlinie, w fluxiach, a nawet i w chorobach sekretnych. Ani się jest czemu dziwować, że essencya Balsamu drzewa jest skuteczznieyszą niż essencya starego drzewa suchego.

Służy miasto wod mineralnych.

Używanie wod mineralnych, lubo dziwnie jest żyłom i żołądkowi pożyteczne, atoli często bywa zawieszone, dla zbytecznego oziębienia lub zapalenia, które sprawuią, a zaś woda żywiczna, nie tylko tych niepomyślnych nie sprawuie skutkow; ale owszem dziwnie pomaga do uleczenia wzwyż mianowanych affekcyi.

Zamiast Emetyka.

Są takie okazye, że *Emetik* z nieporównanym dany bywa sukcessem, atoli obawiać się trzeba, żeby częste tego lekarstwa używanie, nie osłabiło temperament. Zaś operacya letka wody żywiczney, zda się być przyzwoitsza Ekonomii zdrowia ludzkiego, że wraża i na-

pro-

prowadza należycie: digestye i sekrecye drogami łatwieyszemi i naturalnieyszemi.

Dzieciom nawet dziwnie pomaga.

Widziałem dzieci ją używaiące przez 6. całe miesięcy nieprzerwanie z wielkim sukcessem, i bez naymnieyszey inkonweniencyi, zkąd łatwo osądzić. że jest lekkusieńka.

Każdego czasu i w każdym wieku zdrowa.

Experyencya długa i tysiącznie powtórzona, nauczyła mię dostatecznie, iż ją mogę sądzić dziwnie dobrą tyzanną, zgodną wszelkim czasu porom, i wszelkiemu ludzi wiekowi.

Do dygestyi pomaga.

Wszyscy Lekarze zgadzaią się, iż podagra pochodzi z złey digestyi, i ztąd sądzą: że ta choroba nie jest tak trudna do uzdrowienia, tylko przeto; iż remedia zapalaiące drażnią przyczynę bliską tey choroby, a zaś remedia ochładzaiące przyczynę odległą, ale woda żywiczna, lubo jest pełna *Principiis Activis*, które pomagaią do digestyi lepiey nadwszystkie inne wiadome sposoby, i lubo jest zdolna, to do poprzedzenia, to do umnieyszenia tey affekcyi, to daiąc krwi nowy wigor,

to

to rozpędzaiąc tę affekcyą, atoli z tym wszystkim nie jest tak w sobie zapalaiąca, żeby miała szkodzić podagrykowi w samym akcessie choroby swoiey.

Experyencya naylepszy Lekarz.

Nic nie jest trudnieyszego, i razem uprzykrzeńszego, jako walczyć i woiować z przedsięwziętymi zdawna ludzi prejudycyami przez długie dysputy. A zatym i ja zaniechać je muszę. Niech kto chce czyni trudności i obiekcye, za mną decydować będzie sam czas i experyencya.

Pomocne na febrę Lekarstwo.

Mogę sumnieniem potwierdzić, iż to lekarstwo dziwnie jest skuteczne na febrę, i nietylko bynaymniey nie przyczynia inflammacyi febrowey, ale ją owszem mityguie i ugasza, jest razem i *Genitivum Cordiale* nayskutecznieysze i naybeśpiecznieysze.

Skutki tego lekarstwa.

Appelluię w tey mierze do experyencyi czyieykolwiek, ktòryby w paroxyzmie febry miał zażyć tey wody wyleconey, (kiedy woda sama, lub infuzya z zioł różnych, nakształt *Thee* używana żadnego nieprzynosi skutku,) Zdami się iż cnota osobliwsza i podziwienia godna

ktò-

którąta woda ma we wszekich febrach, choćby żadnych inszych nie miała przymiotow, nierównie zbawienniey szych, powinnaby jey ziednać zupełny u Pospolstwa kredyt i estymę.

Na krwawą chorobę.

Widziałem na swoie oczy Pacyenta, krwawą chorobą zadawnioną i zastarzałą nawiedzonego, który gdy mu nic niepomogły wszelkie insze remedia, tą się wodą żywiczną zupełnie wykurował.

Sposob używania tego lekarstwa.

Recepta na tę chorobę według mnie nayskutecznieysza i nayprędsza, ta jest: wziąć Enemę, w którąby wchodziła uncya żywicy szarey zwyczayney, rospuszczoney na ogniu, we dwu uncyach Oliwy, z przydatkiem pułgarca Bullionu. Z tych wszystkich Osob, ktòrym te recepty poradziłem, ani jedney nie było, któraby się nią nie uleczyła.

Na podagrę i dygestyą pomaga.

Nic barziey na świecie nie umacnia żołądka, jako ta woda żywiczna, zkąd łatwo wnieść, że może być barzo pożyteczna podagrykom.

Pewność z doświadczenia.

Po kilkokrotnych obserwacyach, jestem

ſtem zupełnie wyperswadowany, iż to jeſt naylepsze i nayſkutecznieysze lekarſtwo, to do prezerwowania od podagry, to do umocnienia natury, przeciwko jey ſzkodliwym paroxyzmom, to do odwròcenia humorow od części ſzlachetnieyſzych.

Zdanie o Podagrze Angielſkiego Doktora.

JP. *Sydenham* (zawołany Medyk Angielſki) w ſwoim Traktacie o Podagrze, wyraził, że ktożkolwiek wynalazłby Lekarſtwo jakie doświadczone, do pomagania dygeſtyi, ten ſzczegulnie chełpić się może, że naywięcey przyczynił się do wykorzenienia podagry, i wſzelkich chorob Chronicznych. Niech każdy jak chce examinuje, a przyznać muſi, że woda żywiczna sprawuje ten ſkutek, co i codzienna nauczyła mię experyencya.

Trzeba mieć attencyą.

Przeſtrzegam jednak, że trzeba w tey mierze, zażyć nieco dyſkretney attencyi. Jako to naprzykład: pacyent mający podagrę w żołądku, niepowinien tey wody pić zimney, ale wolno wyleconą. Moc naywiękſza tey wody w uśmierzeniu zapalenia krwi, naylepiey się pokazuje w kuracyi Gangreny, z przyczyny wewnętrznych pochodzących, doſzedłem tego expe-

peryencyą nad jednym z moich służących. Temu nakazałem pić nieprzerwanie i rzęsisto wodę żywiczną przez kilka tygodni; a ta mu zupełnie pomogła.

Prewencya przeciw temu Lekarstwu niektórych.

Łatwo miarkuję, że gdy zalecam tę wodę na tyle chorob, będą tacy, którzy z tąd zaraz będą konkludować, iż w samey rzeczy nie pomaga w żadney. Lecz miłość Chrześciańska i kompassya nad ludźmi ubogiemi, od Doktorow i Aptek dalekiemi, wymaga na mnie, abym to doniosł, co wiem, i mam z doświadczenia, nie uważając bynaymniey, czy to będzie wdzięcznie przyięto. Niech mię kto, jak chce, krytykuje, niech mi nieskończone z Fizyki czyni objekcye, ja na to bynaymniey niedbam, tylko się experyencyą na czas odwołuję. Konsekwencye choroby opacznie imputowane, cyrcumstancye złe referowane, lub zatajone, preokupacye ludzkie, przywiązania do jakiey strony, &c. Prawdzie nieprzyjazne, mogą ją do czasu przytrzymać na dnie studni, lecz prędzey, lub późniey, wybrnie z tryumfem i blaskiem swoim, oświeci oczy tych wszystkich, którzy onych dobrowolnie niezawierają.

Zdanie P. Boerhave Lekarza względem Ospy.

JP. Boerhave (zawołany Medyk Holenderſki) rozumie, że mogłoby być z czaſem znalezione Lekarſtwo doſkonale, na ten jad i truciznę, ktora krew zaraża w oſpie, i dokłada, że tak wielki dla plemienia ludzkiego awantaż, powinienby nas wſzyſtkich zachęcać do wſzelkich wyſzukiwania ſpoſobow. Kto ſkutki przedziwne wody żywiczney w zabieżeniu, lub w uwolnieniu oſpy pilno zważy, łatwo ſię domyśli, że ieſt tym wzwyżmianowanym lekarſtwem.

Roża i morowe powietrze.

Sądzą Lekarze, że róża, i morowe powietrze, nie ſą między ſobą odmienne, tylko w ſtopniu zarazy, jeżeli tak ſię rzecz ma, ta woda żywiczna byłaby ſkuteczną przeciwko morowemu powietrzu; gdyż widziałem, że leczy doſkonale na różę.

Ponieważ woda żywiczna ma cnotę fortyfikowania żołądka, tudziez oczyſzczenia i reſtaurowania krwi, wſzyſtkie inſze lekarſtwa przewyżſzającą, trzeba poznać, że dziwnie wielkie będzie ſprawowała ſkutki, w tey rozróżnioney mnogości chorob, pochodzących od krwi nieczyſtey, byſtrey i złą dygeſtyą nadpſowaney.

Po-

Pomocna ludziom hipokondrycznym i histerycznym.

Spiritus Animales, formują się ze krwi. Jaka będzie krew, takie będą te *Spiritus*, więcey lub mniey obfite, więcey lub mniey mocne, z tąd wynika pożyteczność *wody żywiczney* we wszystkich ludziach hypokondrycznych i histerycznych, które affekcye z innemi pochodzącemi z indygestyi formują *classem* zupełną *chorob chronicznych*.

Wielka pomoc na Szkorbut.

W krajach naszych *Angielskich* (toż się może mówić bespiecznie i o krajach naszych Polskich) *Szkorbut*, może się nazwać chorobą powszechną, prawie każdy człowiek iest nim zarażony, i miesza się szkorbut, lub więcey, lub mniey, we wszystkich generalnie chorobach. Co Lekarze Hiszpańscy i Włoscy, we wszystkich generalnie chorobach, znayduią jakąś Analogią i korrelacyą do choroby wstydliwey, podobnym sposobem, inni Lekarze nie bez racyi mniemają, że szkorbut, złą swoją influencyą, kommunikuje się wszelkim temperamentom, wewszelakich chorobach. To pewna, że niemamy transpiracyi tak wolny, jako ją mają ludzie pod aeryą czystą i w *Clima gorącym* mieszkający. Z tąd pochodzi, że gehumory, z którychby nas transpiracya miała uwolnić, i ewakuować, w nas

tę-

tęchnieją i zaśmierdzają się potrawy, które się stają naszym alimentem, i zwykłym alcalismem napełniają *Succus animales*. Z tąd *humores corrosivi*, tyle zdrowiu szkodzące. Aeria wilgotna, krew gęstą sprawuje, a zaś aerya slona krew rozpala. Y ztąd ci krew extrawasowana, liszaje, wrzody i wszelkie inne *simptomata* szkorbutyczne.

Naywięcey chorob ze szkorbutu.

Ciało ludzkie wciąga w siebie wilgoć i słoność aeryi, i nią się, że tak rzekę: napawa, jako i wszelkimi *Atmospheru* exhalacyami, który będąc dla wszystkich żyjących powszechny, każdego w pospolitości respirującego, mniey lub więcey zaraża. Iest zdanie doskonałych Lekarzow, że wszelkie choroby i affekcye nasze ściągają się i pochodzą z szkorbutu, który, przyznać trzeba, że sprawuje, lub naśladuje Symptomata rożnych innych chorob.

Skutki szkorbutu.

Wspomniony *Boerhave* upewnia, że szkorbut rodzi Pleurę, kolkę nephetyczną, affekcyą w wątrobie i plucach, gorączki, maligny, febry intermittujące: dyssenterye, mdłość, puchliny, konwulsye, fluxye, i paraliże, słowem mówić się może: iż zawiera w sobie początki i na-

siena

ſienia wſzyſtkich prawie ludzkich chorob. A zatym Remedium, wſzelkie rodzaje ſzkorbutow leczące, ma być miane, za ſkuteczne we wſzelakich innych chorobach.

Woda żywiczna zwolna leczy, lecz pewnie.

Prawda, że *eſsencya żywicy* wyciągniona we wſzelkich partykułach balsamicznych przez wolne *diſsolvens* zimney wody, niejeſt z liczby owych lekarſtw prętkich i gwałtownych, ktòre razem i nierozdzielnie ſwoje ſprawują ſkutki, aleteż irrytując, częſto więcey przynoſzą uſzczerbku, niż profitu. A że jeſt *alterans* ſłodkie i pewne, ktòre wſkroś przenika całe *ſystema animale*, otwiera, umacnia, utwierdza dukty jego, popędza *liquidum* w nich ſię zawierające, inſinuje ſię w naymnieyſze arterye, á zatym nie może tylko powoli, i niby przez różne ſtopnie, z czaſem operować, gruntownie kuracyą chorob chronicznych. A toli przynoſi prędką folgę w siłu okkazyach, jakom to doświadczył na wielu ludziach, á nawet na ſamym ſobie. Widziałem z podziwieniem siła takich oſob, ktòrym gdy zła dygeſtya wſzelkie ſiły i moc nadwątliła była, kilku-tygodniowe wody żywiczney używanie, przywròciło im

siły

siły i wigor, tak dalece: że jak inſi się ſtali, miarkując po dobrey cerze.

Jak mocne być to ma Lekarſtwo z wody żywiczney.

Sama experyencya powinna determinować, jak mocney, i jak siła używać trzeba tey wody.

Jak długo używać tey wody?

Co się zaś tycze czaſu, jak długo jey używać przynależy, mòwić beśpiecznie mogę; żem nigdy żadnych złych nie widział ſkutkow w tych, ktòrzy ją przez długi czas kontynuowali, owſzem siła pomyślnych w nich upatrywałem effektow, ktòre jednak prędzey manifeſtować ſię podobno nie będą, aż po dwuch, lub trzech Mieſiącach używania.

Reflexye względem zdania Pana Hoyer Lekarza.

Jinć Pan *Hoyer* (Lekarz Anglik uczony) uważa, iż zbywa nam na ſposobie używania *Terpentyny*, i to dokłada, że ktoby wynalazł ſekret, uczynić ją ſposobną do używania od Pacyenta, może ſobie obiecywać, że nią leczyć będzie Podagrę, kamień, katary, puchlinę, ſzkorbut, rumatyzmy, wrzody, i obſtrukcye wſzelkie w gruzołach, konkluduje naoſtatek wzwyż mianowany Autor, iż kto-

by pretendował, żeby *Terpentyna* służyła skutecznie, do restabilicyi sokow i żyłek drobnych po błonkach w ciele ludzkim, ten powinienby ją dawać do używania często, w szczupłey bardzo porcyi, proporcyą miarkując do żołądka Pacyenta. A do tego trzeba, aby ją Pacyent utrzymał czas jaki, niezbywając nagle w purgansie, gdyż prawi mocnieysze doses nazbyt prędko przemijają, à do tego głowę urażają. Na taki wspomnionego zacnego Autora dyskurs, ja taką wnoszę illacyą, że infuzya *Żywicy*, lub *Terpentyny* w zimney wodzie, tym tak ciekawie szukanym, obdarza nas sekretem, przeto: że nie obciąża się partykułami przygrubszemi, ktòreby mogły żołądkowi szkodzić, jako i wnętrznościom i głowie, á do tego, że taka infuzya, jest łatwa do używania, i tak często, i w tey porcyi dosis i w tym stopniu mocy, jako się każdemu zdaje, przyzwoitą Pacyentowi.

Na dziąsła i zęby woda żywiczna.

Przepomniałem i to dołożyć: że ta woda żywiczna, jest arcy-doskonałe *Præservativum* konserwacyi zębow i dziąseł, kiedy je nią kto trze i płòcze: à do tego że głos klaryfikuje i umacnia.

Nigdy

Nigdy nikomu nie ſzkodzi.

Między tylu ſkutkami zdrowiu pożytecznemi, które przynoſi, żadnego złego nie ſprawuje to *alterans dulce, & naturæ amicum.* Ta była maxyma dawnych Fizykow i Lekarzow, żeby nigdy Pacyentow, i ich choroby nie drażnić zbytecznie lekarſtwem. Co jeżeli tak być ma, i czy jeſtże na świecie Lekarſtwo, któreby mniey mieſzało i przywracało *Ekonomią animalną* jako *woda żywiczna*, która, jeżeli mogę na właſney zaſadzać ſię experyencyi, naymnieyſzego Pacyentom nieprzynosi złego ſkutku, byle tak była używana, jak należy? Znam w prawdzie pewną oſobę, która wypiwſzy ſpory kielich tey wody żywiczney przed śniadaniem, uczuła ckliwość, nudność, i zwijanie ſię na żołądku. I ztąd wzięła do tey wody wſtręt i abominacyą, lubo dotąd dobrze jey ſłużyła była. Atoli upewniam, (byle była tak preparowana, jako ſię wyżey doſtatecznie opiſało,) że i tak wiele ſłoności będzie miała, żeby była ſkuteczna, i tak mało tłuſtości, żeby nie była obmierzła; Rozumiem (to mówiąc) o moim właſnym ſpoſobie preparowania tey wody, á nie o ſposobie zwykłym *Amerykańczykow*, ktòrzy ją robią raz nazbyt mocną, drugi raz zbytnie ſłabą; bo tak nieuważnie preparowana, luboby

ſwego nieſtraciła ſkutku, co do prezerwacyi od oſpy, przecież niemogłaby być applikowana należycie we wſzyſtkich affekcyach, w ktòrych dociekłem, że jeſt przedziwnie ſkuteczna i zdrowa.

Oſoby delikatnieyſze jak mają używać.

Oſoby delikatnieyſze, mogłyby tę wodę żywiczną, przyjemnieyſzą w używaniu uczynić, wlawſzy kropelkę eſſencyi muſzkatowey do każdey ſzklanki, albo też łyżeczkę wina. Z tey okazyi obſerwować mi przychodzi, iż znałem takie oſoby które niemogąc pić tey wody rano, dla zbyteczney delikatności żołądka, używali jey wieczorem, kładąc ſię ſpać, bez naymnieyſzego wſtrętu.

Płòkać tą wodą zewnętrzne affekcye.

Gdy chceſz płókać tą wodą zewnętrzne affekcye, i przy fomentacyach, możeſz ją uczynić nieco mocnieyſzą, przymieſzawſzy cokolwiek wody gorącey.

Pomoc dla Bydła i Koni z wody żywiczney.

Co do bydląt i koni, w chorobach ich doznałem nieraz wielkich ſkutkow tey wody, i ſądzę ją być pożytecznieyſzą, niżeli bywa owa ſubſtancya gleyciſta i klejowata, którą nazywają: *żywica Barbadyi.*

W cho-

W chorobach niebeśpiecznych pomocna.

W chorobach niebeśpiecznych, może jey i ſiła, i częſto zażywać, tylko jednak, co żołądek każdego znieść może, uważać.

W chorobach chronicznych.

Lecz w chorobach chronicznych kwarta rano, i tyleż w wieczor wyſtarczy.

Mocną wodę żywiczną trzeba zwolnić.

Jeźliby zaś tak mocna doſyć zdała ſię komu zbyt przykra, tedy może przynaymniey puł kwarty zażyć, dzieląc na cztery razy. Przyzna każdy, że generalnie mówiąc: *Alterativa* w małey kwocie, a częſto używane, lepiey ſię mieſzają ze krwią.

Troiakim Oſobom naypożytecznieyſze to lekarſtwo, Marynarzom, Fliſom &c.

Remedium tak doświadczone, na tyle różnych chorob, mianowicie przeciwko febrze, przyznać trzeba: że jeſt dziwnie wſzyſtkiemu plemieniu ludzkiemu pożyteczne. Atoli jednak partykularnie troiakim rodzajom oſob ją zachwalam, i rekomeduję, to jeſt: ludziom na morzu przebywającym, tudzież Damom, i wſzelkiey płci białogłowſkiey, a naoſtatku ludziom naukami z wielką applikacyą i ſedentaryą zbyteczną bawiącym ſię.

Zu-

Zupełnie jestem wypersfwadowany, że woda żywiczna byłaby dziwnie pożyteczna Marynarzom, Maytkom, Flisom, do szkorbutu i do febry zgniłey, (*febris putrida*) skłonnym, zwłaszcza wielkie żeglugi odprawującym. Te choroby na wodzie zarwane, i w Klimach Cudzoziemskich, tysiącami naszych o śmierć przyprawiły Ziomkow. Znaczne używanie wody żywiczney, byłoby ich zupełnie salwowało.

Pomocna wielce Damom.

Taż woda, nieprzyniosłaby mniey pożytku naszym Domom, między któremi są godne kompassyi, ktòre blade, wyschłe, nikczemne, niemogą i razu jednego zjeść z apetytem, dla ustawicznych indygestyi i waporow.

Dziwnie zdrowa Literatom naukami bawiącym się i wszystkim sedentaryą zatrudnionym.

Niemnieyszą trzeba mieć kommizeracyą nad osobami do nauk się zbyt applikującemi, które w ciasnym kącie siedząc, i zawsze nachylone nad Xięgami w złey ciała posturze będąc, nie dobrą respirują aerią. Ponieważ otwartey aeryi i agitacyi zabraniają sobie; śmiele im radzę, i życzę używania tego lekarstwa, które

im

im równające się wyżey mianowanym, i na jedno wychodzące przynie się skutki. Zbyteczna, którą sam się bawić zwykłem, sedentarya, nie małą przyniosła zdrowiu memu indyspozycyą, złączoną z różnemi affekcyami, a mianowicie z kolką żył niezmierną, która mi życie niemiłe i uprzykrzone często sprawowała, a tym barziey: że indyspozycya ta sama nawet drażniła się, i irritowała agitacyą. Lecz od tego czasu, jakom używać począł wody żywiczney, lubom nie jest wcale, zupełnie, i radykalnie od zwykłey i zadawnioney affekcyi uwolniony: przecież tak znaczną czuię w sobie folgę, iż przyznać sumnieniem muszę, iż tey wody używanie, poczytam sobie za naywiększe Błogosławieństwo Pana Boga doczesne, i jestem zupełnie w sobie zkonwinkowany, że po Bogu, jey winien jestem, że dotąd mi jeszcze żyć przychodzi.

EX-

EXCERPT

Z Gazety tygodniowey Niemieckiey w Hamburku wydaney.

Lekarſtwo na Bydlęcą zarazę z wody żywiczney.

Pewny Szlacic w Dublinie Mieście Stołecznym Irlandyi mieszkający Imieniem Tomasz Prior zebrał kilka ſet różnych Relacyi, o extraordynaryinych i prawię nadprzyrodzonym ſposobem odprawionych kuracyach, przez używanie wody żywiczney Biſkupa Berkley ſprawionych, z tych Receptę jednę dodaiemy ſłużącą przeciw zarazie Bydła. Życzemy uſilnie, aby tak Publico, jako też i Goſpodarzom na wſi była pożyteczna. A jeſt taka:

Spoſob uczynienia tego lekarſtwa.

Wlać trzeba Bydłu choremu w gardło kwartę wody ciepłey żywiczney, (która jednak mocniey preparowana być muſi, jak zwyczaynie; a to tym samym ſposobem, że każdą miarę, przez 8. lub 10. minut mieszać, albo potrząsać trzeba,) to ſię czyni pierwszego dnia, co godzina,

na, albo co dwie godziny, kiedy Bydle nie śpi. Drugiego dnia daie się połowa, a trzeciego dnia czwarta część tey miary. Toż trzeba kontynuować pòty, aż się kuracya skończy; przez ten czas trzeba bydle chore zimą w domu chować, żeby w cieple zostawało.

Proba na dwòch krowach doynych.

Inna kuracya, ktòrey Szlachcic pewny na dwòch krowach doynych probował, i skutek swoy odebrał, że zupełnie ozdrowiały, dowodzi tey prawdy.

Dalsze doświadczenie.

Jak prędko krowę zrozumiał być chorą, co miarkował, kiedy jey z nozdrzy kapało, i z oczu ciekło, lub kiedy biegunkę, albo nakształt febry, czy trzęsienie lub nabrzmiałość wymion miała; to kazał jey dobrze słomę posłać i ciepło przykryć. Potym przez 24 godzin, dawał jey co dwie godziny po kwarcie ciepłey wody żywiczney, przez drugie 24. godzin co dwie godziny po pułkwarty, a potym co dwie godziny po kwaterce, aż bydle do zdrowia przywròcone było.

Krowa lepiey się mieć zaczeła.

Od tego czasu, jak krowa tylko trzy miarki tey Zywiczney Wody wypiła, zaraz troche siana drobnego jeść poczeła, w

puł

puł godziny potym dał iey dwie kwarty Owſianey wody czyli klejek, co chciwie wypiła; gdy tedy już lepiey żarła, dał jey więcey jak pierwey, aż też naoſtatek gdy do ſiebie troche przyſzła, całe wiadro wypiła.

Dalſze ſkutki z wody żywiczney.

Jak prędko ſię tey Wody żywiczney napiła, powychodziły na wymiotach kroſty i wrzody, więc ſmołę z ſadłem gotował, i zrobił z niey maść, którą te wrzody ſmarował, pòty, aż ſię zagoiły.

Jeſzcze dalſze ſkutki.

Mleko tey krowie zaraz wyſchło, jak zachorowała, a tą drobiną, co z niey wydoiono, była żółta, jednak kazał ją zrana i z wieczora doić, aby mleko zarażone wydoić.

Obſerwacya względem leczenia bydląt.

W takim razie niezaszkodzi w podgardle nad pierſiami fontenellę zrobić, ktòra ſłuży do odchodzenia materyi.

Dalſza obſerwacya w leczeniu.

Gdy ſię już tey krowie poprawiło, tedy jey z początku co 4. a potym co 6. godzin tey wody żywiczney dano, potym przez kilka dni, tylko zrana i wieczorem, a po ſześciu dniach od początku

cho-

choroby, tak się dobrze miała, że ją co dzień po godzinie na trawę wypuszczać możono, potym po dwie i więcey godzin, jednak nie przy wilgotnych dniach albo kiedy deszcz padał.

Sposob aby bydle chore drugich nie zarażało.

Kiedy krowa, albo inne bydle chornie, aby drugich nie zarażało, tedy potrzebe każdemu zdrowemu bydlęciu dać dwie skorupki od jaiec, wody żywiczney surowey, zmieszaney z ciepłą wodą; a przytym nozdrze i uszy dobrze smołą natrzeć, co bez wątpienia od zarazy zachowuie. Kiedy bydle srodze zachoruie, tedy nie zaszkodzi co godzina, póty, pòki nieozdrowieie, po kwarcie Wody żywiczney dawać.

PREPA-

PREPARACYA TEY WODY ZYWICZNEY.

Bierze śię kwarta żywicy, którą trzeba wlać w garnek polewany; i nalać garniec zimney ſtudzienney wody, a patyczkiem ſzerokim, czyli łopatką, przez kwadrans mieszać, i dobrze zawiązać, żeby przez trzy dni i nocy ſtała, aż śię uſtoi. Potym olcy i ſzumowiny z góry zebrać, a wodę wlać w flaszę dobrze opatrzoną, i zatykaiącą śię mocno.

Spoſob do grzania tey wody.

Sposob zaś do grzania tey Wody jeſt takowy: Wleie śię tyle tey Wody Zywiczney w garnek, i przyſtawi śię, żeby była jak ukrop, aby tę Wodę, ktòra śię na nią wleje, zwolnić mogła. A ponieważ preparacya tey Wody trochę żmudna: tedy to nie zle, żeby każdy, kto bydło, albo krowy chowa, miał takową Wodę już na pogotowiu preparowaną.

DRUGI DLA BYDŁA SEKRET DOSWIADCZONY

Dla prezerwacyi Bydła rogatego i zarazy, na Wioſnę i Jeſień, każda bierze śię niżey opiſana Preparacya, na 16. ſztuk Bydła.

1. Garniec Dziegciu, 8. Sledzi ſtarych, 2. Garce Soli, 16. Głowek Czoſtku, 8. Ły-

Łyżek Piołunu polnego, 8. Jaiec, *Pułgarca* Mąki żytney.

Spoſob robienia lekarſtwa dla bydła.

To wszyſtko zmieszawszy, utłuc subtelno, i gałki z tego porobić, w wielkości orzecha włoſkiego, i przysuszywſzy troche każdemu bydlęciu gałkę jednę dać zrana nimby bydło jadło.

Co uważać w dawaniu tego lekarſtwa.

Przytym uważać trzeba, kiedy ſię bydłu do gardła ta gałka kładzie, trzeba głowę mocno przywiązać ku gorze i przez dwie godziny, potym lekarſtwie, ani ieść, ani pić dać, a gdyby taż choroba, w bydlętach dłużey panowała, to możeſię choremu bydlęciu, co drugi dzień dawać.